

चोच बांधलेली लीनी

ए सिथ दाम्पत्याच्या घरी जाताना दीडशे मैलांचे झायविंग करणे कधीही जीवावार आले नव्हते. इस्टेटीच्या, शेतीच्या बाबतीत कायदेशीर सल्ला मागण्यासाठी एकदा मिस्टर सिथ माझ्याकडे आले आणि त्यानंतर वकील या नात्याने माझा त्या कुटुंबात प्रवेश झाला. पंधरा वर्षाच्या दीर्घ स्नेहानंतर कुटुंबातील एक सदस्य बनून गेले. आज मिसेस सिथला जे सांगायचे आहे, ते कसे सांगावे याचा गंभीरपणे विचार करीतच मी कार सुरु केली.

शहरापासून दूर, गर्द झाडीत लपेलेले, डोंगराच्या पायथ्याशी, डोंगराच्या सावलीत विसावलेले सिथ कुटुंबीयांचे आटोपशीर आणि हवेशीर घर नेहमी कसे नुकतेच पावसात न्हाल्यासारखे व सजून - धजून पाहुण्यांची आतुरतेने वाट पाहत असल्यासारखे दिसायचे. घराच्या उजव्या बाजूला दूरवर पसरलेली दोन, तीन एकरांची दृष्ट लागेल अशी शेती, डाव्या बाजूला घोडागाडी, जीप व कार ठेवायला बांधलेली शेड, शेजारी घोड्यांचा तबेला, तबेल्याला लागून पंधरा ते वीस फूट उंचीचे सदाहरित दोन पाईन वृक्ष आणि त्या दोन झाडांमध्ये त्यांच्या लडक्या कुत्र्याचे शिकागोचे डॉग हाऊस. घराभोवतालच्या देखण्या बागेतील अनेक जातींची शोभिवंत फुलझाडे मिस्टर सिथच्या रसिकतेची शेखी मिरवीत दिमाखाने डुलत असत. घरापासून शंभर फूट अंतरावर डोंगरावरून बागडत येणाऱ्या झन्याच्या पाण्याने डोंगरपायथ्याशी छोटेसे तळे तयार झाले होते. तळ्याभोवती मोजकी फुलझाडे लावून मिसेस सिथने घराच्या परिसराच्या सौंदर्यात भर टाकण्याचा प्रयत्न केला होता. एक प्रचंड खडक अगदी बोलावल्यासारखा तळ्याकाठी येऊन थांबला होता. तळ्यातील निळ्याशार पाण्याला सोबत असावी म्हणून मिस्टर सिथने पांढऱ्या शुभ्र बदकांची जोडी आणून त्या तळ्याला भेट दिली होती. मादीचे नाव ठेवले लीनी व नराचे नाव

ठेवले मूनी. लीनी-मूनीचा जलविहार पाहत मी अनेकदा मिसेस स्मिथचे मनोगत आत्मियतेने ऐकले होते. असेच एकदा मिसेस स्मिथशी बोलताना समजले की, वयाच्या १८व्या वर्षी त्यांनी मिसेस स्मिथ बनून या घरात प्रवेश केला. मिस्टर स्मिथच्या खांद्याला खांदा लावून कामे केली. एका सुंदर मुलाला जेसीला जन्म दिला, त्याचे पालनपोषण केले. उच्च शिक्षणासाठी मुलाने शहर गाठले आणि शिक्षण पूर्ण करून, नोकरी शोधून तेथेच संसार थाटला. स्मिथ दाम्पत्याची सूनबाई अत्यंत देखणी होती पण त्या देखणेपणात आव्हान होते, मार्दव नव्हते. थोडक्यात कोणताही पुरुष तिचा उल्लेख 'सेक्सी' या विशेषणानेच करीत असे. स्वतःच्या सौंदर्याला सजगपणे सजवून, गोड बोलून पुरुषाला आपलेसे करून घेण्याचे तिचे कसब स्मिथ जोडप्याच्या घरी सणावारी झालेल्या काही पार्टीजूमध्ये मी जवळून पाहिले होते. घरी आलेल्या पाहुण्यांसमोर, स्वतःच्या आईवडिलांसमोर व विशेषतः माझ्यासमोर स्वतःच्या पत्नीने परपुरुषांशी सलगीने बोलावे, उच्छृंखलपणे वागावे याची जेसीला कमालीची चीड येत असे.

जेसी शहरात शिक्षणासाठी आला तेव्हापासून नेहमीच वेळ मिळेल तेव्हा मला माझ्या ऑफीसात येऊन भेटत असे. गेल्या काही महिन्यांत जेव्हा जेव्हा तो मला भेटायला आला, त्याच्या बोलण्यातून त्याची तगमग तडफड, चीड, संताप व असहायता तीव्रतेने जाणवली. त्याच्याशी झालेल्या संभाषणातून माझ्या लक्षात आले की, एकुलता एक मुलगा असल्यामुळे जेसीला पुरेसे किंवा गरजेपेक्षा अधिक पैसे पुरविणेही मिस्टर स्मिथ यांना सहज शक्य होते. सासरकडून येणाऱ्या पैशावर सून चैन करीत होती. नवे नवे मित्र जोडीत होती. स्वतःच्या वागण्याचे समर्थन करताना जेसीला एकवीत होती. 'Jessy, I think I am addicted to men. I am a love addict.' हे बघ माझे शरीर, माझे सौंदर्य, माझा वेळ व तुझा पैसा उपयोगात आणून जर मला हवी तशी लाईफ-स्टाईल मिळत असेल तर मी मला हव्या त्या पद्धतीने जीवन का उपभोगू नये? तू फार शांत व साधा आहे. मी जिवंत असेपर्यंत तू माझ्यासाठी पती म्हणून Permanently Available आहेस ही भावनाही मला वेचव वाटते बघ. तू चाकोरीबद्ध जीवन जगतोस. तुला जीवनातील नशा उपभोगता येत नाही. अरे स्त्रीचे सौंदर्य म्हणजे जरी तिची ताकद असली तरी पैशाशिवाय त्या ताकदीला अर्थ नाही. पूर्वी तुला सांगितले नाही पण आता सांगते, तू मला सापडलेला खजिना आहे. तुला वडिलांकडे पैसे मागायची लाज वाटते तर मी मिस्टर स्मिथकडून

पैसे मागून आणीत जाईन. माझी काळजी करू नकोस. मला, माझे प्रॉब्लेम्स सोडविता येतात. पैशासाठी, सून वारंवार सासऱ्याला फोन करून शहरात बोलावू लागली. मधून-अधून उंची हॉटेलात जेवणे, एखादा करमणुकीचा कार्यक्रम एकत्र पाहणे व जेसीच्या घरी रात्री मुक्कामाला मध्यरात्रीपर्यंत स्वीट-वाईनचे घोट घेत विविध विषयांवर गप्पा मारणे हे नित्याचे होऊन बसले. हे तेवढ्यावरच थांबले असते तर त्या दोघांच्या वागण्यात जेसीला काही वावगे वाटले नसते. कारण सुनेने सासऱ्याबरोबर बसून सिगरेट ओढीत दासु पिणे हे घरोघरी घडणारे वास्तव होते. पण सुनेने जेव्हा सर्व मर्यादा ओलंडल्या तेव्हा तिच्या वाह्यातपणाचा जेसीला अत्यंत राग आला. वडिलांनी डोळ्यांवर कातडे का ओढून घेतले आहे हेही त्याला उमगले नाही. मुलाच्या सुखी संसाराच्या स्वक्षांऐवजी वडिलांच्या डोळ्यांत एक विचित्र ऑब्सेशन व त्याच्या वागणुकीतले अजीब परिवर्तन पाहून जेसी कमालीचा दुखावला गेला. आईला विश्वासात घेऊन वडिलांपेक्षाही तिच्या सुनेबद्दल काही सांगायचे धाडस जेसीला झाले नाही. मृत्यू जोपर्यंत आपल्याला अलग करीत नाही तोपर्यंत मी हे नाते निभावण्यासाठी वचनबद्ध आहे हे परमेश्वराच्या समक्षतेत पवित्र वेदीसमोर उच्चारलेले वचन तिच्याठायी कवडीमोलाचे होते. 'टू लव्ह, टू कम्फर्ट, टू चेरीश' या ऋजु भावनांची होली झाली. भावनिक, शारीरिक, अर्थिक व सर्वच दृष्टीने जेसीला हा विवाह महागात पडला होता व घटस्फोट कोणत्याही दृष्टीने परवडण्याजोगा राहिला नव्हता. संघर्ष, मानसिक ओढाताण, आईच्या व स्वतःच्या भविष्याचे असह्य चित्र पाहून हताश जेसीने एका कातर क्षणी अचानक आत्महत्या केली. स्मिथ कुटुंबीयांच्या विचारात, मी सवयीने कार चालवित होते, विचार संपत नव्हते.

विवाहबाह्य संबंध प्रस्थापित करून स्वतःची नावीन्याची हौस भागविणाऱ्या, स्वतःच्या हक्काबद्दलच्या, स्वातंत्र्याबद्दलच्या कल्पना चाकोरीबाहेर जाऊन पूर्ण करण्यात 'थिल' अनुभविणाऱ्या अनेक विवाहित ख्रिया मी पाहिल्या होत्या, त्यांच्याबद्दल वाचले होते. विवाहबाह्य संबंधाबाबत गुप्तता राखायची, गंभीर व्हायचे नाही असा विचार करून ज्या भेटींना 'One night stand' किंवा Fly by night' म्हटले जाते, अशी संक्षिप्त प्रेमप्रकरणे केवळ मजेखातर करणाऱ्या विवाहित ख्रियांचीही कमी नाही हेही तितकेच खरे. काही दिवसांपूर्वी वाचण्यात आले की, समाजशास्त्रज्ञांनी अशा संक्षिप्त प्रेमप्रकरणांचे वर्गीकरणही केले आहे. ऑफिसमधून

दुपारच्या लंचसाठी एखादा तास सुट्टी मिळताच मित्र किंवा मैत्रीला घेऊन स्वतःच्या घरी किंवा हॉटेलात जायचे, चहाकॉफी घ्यायची, जमल्यास चाखत माखत थोडाफार रोमान्स करायचा या प्रकाराला 'The Matinee' असे नावीन्यपूर्ण नाव दिले आहे. 'Quasi matinee' संबंध म्हणजे मद्यालयीत भेटलेल्या, नुकतीच ओळख झालेल्या व्यक्तीबरोबर त्या रात्रीचे उरलेले क्षण मदहोषीत उपभोगायचे व सकाळी 'What did you say your name was?' असा प्रश्न विचारीत एकमेकांचा कायमचा निरोप घ्यायचा. समाजशास्त्रज्ञांना नवनव्या संकल्पना सुचताहेत, व्याख्या तयार होताहेत, विवाहित, अविवाहित जोड्यांच्या कल्पनाशक्तीची भरारी पाहून माझ्यासारखे सभ्य नागरिक चक्रावून विचार करताहेत समाजस्वास्थ्याचे काय? कल्पनेतील प्रेयसी किंवा प्रियकराबरोबर वेळ घालविण्याची स्वप्ने पाहणारेही आहेत व 'सेफ सेक्स' या गोंडस नावाखाली टेलिफोनवर सेक्सी संभाषण करणाऱ्यांबरोबर बोलून स्वतःची प्रेमाची तहान भागविणारेही आहेत. अर्थात ही तहान किती महागात पडली हे फोन बील पाहिल्यावर कळते, कारण या सेक्सी संभाषणांसाठी मिनियाल दोन डॉलर्स चार्ज करणाऱ्या कंपनीची अशा शौकीनांमुळे दिवाळी होते. जेसीच्या पलीने विवाहबाब्य संबंध वाढविताना नातेसंबंधाच्या सर्व मर्यादा पार केल्या व एका सालस जीवाचा हकनाक बळी घेतला. जेसी मला भेटून आपले मन मोकळे करीत असे तेव्हा मला कल्पनेतही वाटले नव्हते की गोष्टी या थराला जातील.

आज मिसेस स्मिथला जे कठोर सत्य सांगायला निघाले होते ते कसे सांगावे याचा विचार करताना मिसेस स्मिथने अनेक वेळा ऐकविलेल्या त्यांच्या मधुर सहजीवनाबद्दलच्या काही गोष्टी पुनःपुनः आठवत होत्या. त्या नैहमी म्हणत मिस्टर स्मिथसारखा प्रेमल, दिलदार, रसिक, छानछोकीची आवड असणारा, धिष्पाड व आकर्षक व्यक्तिमत्त्वाचा कष्टाळू पुरुष त्यांचा पती आहे हे केवढे त्यांचे भाग्य. मिस्टर स्मिथची विरंगुला, विश्रांतीची किंवा सुखाची कल्पना म्हणजे या तळ्याकाठी, फुलझाडांच्या सोबतीने गवतावर शांतपणे पडून राहायचे. शिकागोने त्यांच्या लाडक्या कुळ्याने पायांजवळ बसून लीनी-मूनीकडे पाहत त्यांची राखण करायची. संध्याकाळी साडेचार पाचच्या सुमारास मिसेस स्मिथने थर्मसिमध्ये चहा व बिस्किटांचा डबा घेऊन तेथे पोचून, त्यांना जागे करायचे. झन्याच्या स्वाळ पाण्याने तोंड धुवून मिस्टर स्मिथने आवडीने चहा घ्यायचा, शिकागोने बिस्किटे खायची, लीनी-मूनीला बिस्किटांचे तुकडे चारायचे, उतरत्या उन्हात हातात, हात घालून

दोघांनी घराकडे परतायचे व शिकागोने जमेल तेवढे पायात घुटमळायचे. मिसेस स्मिथला काय कल्पना की त्यांचे जग इतके मोहक राहिलेले नाही. मिस्टर स्मिथच्या विरंगुळा, विश्रांती, सुखाच्या कल्पनाही इतक्या बालबोध राहिल्या नाहीत. तरुण मुलाच्या आत्महत्येचा धक्का सहन करण्यासाठी मिस्टर स्मिथच्या कुशीत शिरून त्या हमसाहमशी रडल्या होत्या. केवढा जबरदस्त आधार वाटला होता त्या क्षणी त्यांना आपल्या पतीचा. बागेतील शोभिवंत फुले घेऊन रोज घोडागाडीतून कबरस्थानात जात होत्या, फुलांनी कवर सजविताना मुलाचे बालपण आठवीत होत्या व अश्रूना वाटकरून देत होत्या. आपल्यापेक्षा, आपल्या तरुण सुनेला सात्वंनाची अधिक गरज आहे या साध्या विचाराने गेल्या ३-४ महिन्यांतले मिस्टर स्मिथचे वारंवार शहराकडे धाव घेणेही त्यांना खटकले नव्हते. स्वतःच्या लालसेसाठी, शारीरिक भुकेसाठी, चैनीसाठी, पैशांसाठी, स्वतःच्या सौंदर्य अभिमानाला सुखविण्यासाठी पुरुषांना आपल्या जाळ्यात ओढणारी, कोणतेही नातेगोते, संबंध, बंधन न मानणारी एक बेफाट व निर्लङ्घ स्थी मिस्टर स्मिथसारख्या समतोल व्यक्तीलाही इतकी अविवेकी बनवू शकते तर

विचार इतके वेगाने धावत होते की स्मिथ जोडप्याच्या सुस्नात भासणाऱ्या, सजलेल्या घरासमोर कार केव्हा थांबवली कळलेही नाही. मिसेस स्मिथ नेहमीच्या अगत्याने बाहेर आल्या. माझा हात ओढीतच मला तळ्याकाठी घेऊन गेल्या. भर दुपारचे ऊन जाणवत होते. झाडाखाली बसून त्यांच्या पुत्रवियोगाने व्याकुळलेल्या डोळ्यांकडे पाहताना अगदी ओठापर्यंत आलेले शब्द उच्चारणे मला जमले नाही. ‘काही नाही मिसेस स्मिथ, आज रिकामा वेळ होता म्हणून सहज तुम्हाला भेटायला आले आहे,’ मी म्हणून गेले. त्यांच्या डोळ्यांत कृतज्ञतेचे भाव दाढून आले. खरे तर मला सांगायचे होते, ‘मिसेस स्मिथ, मिस्टर स्मिथनी तुमच्या सुनेशी विवाहबद्ध व्यायचे ठरविले आहे. घटस्फोटाच्या अटी तुम्हाला मंजूर असतील तर घटस्फोटाच्या कागदावर सही करून घेण्यासाठी मी आले आहे.’ त्या क्षणी, त्या भाबडया स्त्रीच्या अतूट विश्वासावर प्रहार करणे मला जमले नाही. ‘तुम्ही बसा, मी पाच मिनिटांत चहा घेऊन येते,’ असे म्हणत मिसेस स्मिथ गृहिणीच्या तत्परतेने घराकडे गेल्या. मिस्टर स्मिथला स्पष्ट सांगायचे की मी तुमच्या घटस्फोटाची केस घेऊ शकत नाही असे ठरवून मी बदकांच्या हालचाली पाहू लागले. लीनी-मूनी नेहमीप्रमाणे आनंदात होते आणि त्यांच्याकडे पाहताना मला कोरीयन स्थियांच्या स्थितीवर वर्तमानपत्रांत

वाचलेल्या लेखांतील काही ओळी आठवल्या. कोरीयन लोकांच्या विवाहपद्धतीत एक प्रथा आहे. नवविवाहित जोडप्याला एक लाकडी बदकाची जोडी भेट देतात व मादीची चोच दोन्याने बांधलेली असद्वे. लीनी-मूनीकडे पाहत विचारात हरवून गेलेल्या मला लीनीची चोच घटस्फोटाच्या दोन्याने बांधलेली दिसू लागली आणि लीनीचा चेहरा मिसेस स्मिथसारखा.

- डॉ. उषादेवी विजय कोल्हटकर
('खेळ भावनांचा' या कथासंग्रहातून)